

Література

1. Аксенова А. К., Якубовская Э. В. Дидактические игры на уроках русского языка в 1 - 4 классах вспомогательной школы : книга для учителя. М. : Просвещение, 1987. 176 с.
2. Вавіна Л. С. Методичні рекомендації з вивчення грамоти учнів I-II відділень допоміжної школи. К.: РУМК спец.шкіл, 1990. 112 с.
3. Воронкова В. В. Обучение грамоте и правописанию в 1-4 классах вспомогательной школы : пособие для учителя. М. : Просвещение, 1988. 100 с.
4. Гнездилов М. Ф. Развитие устной речи умственно отсталых школьников. М. : Учпедгиз, 1957. 136 с.
5. Лалаева Р. А. Нарушение устной речи и система ее коррекции умственно отсталых школьников: учебное пособие к спецкурсу. Л. : ЛГПИ, 1988. 70 с.
6. Петрова В. Г. Развитие речи учащихся вспомогательной школы. М. : Педагогика, 1977. 200 с.
7. Пионтковская Г. С. Пути повышения эффективности обучения правописанию учащихся младших классов вспомогательной школы : дис. канд. педагогических наук, 13.00.03. Киев, 1991. 166 с.
8. Синьов В. М. Корекційна психопедагогіка. Олігофренопедагогіка: підручн. Час.1. Загальні основи корекційної психопедагогіки (олігофренопедагогіка). К. : Вид-во НПУ імені М. П. Драгоманова, 2007. 238 с.
9. Собонович Е. Ф. Методические рекомендации по развитию речи умственно отсталых детей дошкольного и младшего школьного возраста. К., 1989. 55 с.

Малина Л. О.

кандидат педагогічних наук, доцент, викладач
кафедри сурдопедагогіки та сурдопсихології
імені М.Д.Ярмаченка факультету спеціальної та
інклюзивної освіти Національного
педагогічного університету імені
М.П.Драгоманова

ЛІТЕРАТУРНИЙ РОЗВИТОК УЧНІВ З ПОРУШЕННЯМ СЛУХУ

Літературний розвиток учнів з порушенням слуху є частиною системи шкільної освіти і розглядається як складова цілісного розвитку дитини. Найбільш значущими його компонентами є особистісна, розумова, мовна, мовленнєва та емоційна складові. Уроки літератури розв'язують це завдання шляхом виховання читача, який глибоко і повно сприймає прочитаний твір, осмислює і оцінює його ідейно-тематичний зміст, розуміє емоційно-естетичну своєрідність твору.

Будь-який художній твір має в своїй основі мовний текст. Процес розуміння дітьми з порушенням слуху мови твору - досить своєрідний процес. За А.Р. Лурія, процес розуміння мови представляє собою процес декодування мовної інформації, що надходить. Він розпочинається зі сприйняття зовнішньої розгорнутої мови, передбачаючи надалі розуміння загального смислу висловлювання, і, врешті-решт, розуміння підтексту цілого висловлювання.

Процес розуміння мови глухими і слабочуючими дітьми можна порівняти з розумінням тексту іноземною мовою: та ж спрощена лінійна модель. Дитина, що вивчає другу мову, зазнає труднощів у ідентифікації значення лексем, які не «бажають» складатися в цілісні висловлювання (І.М. Горелов і К.Ф. Седов). Недостатність комунікативних навичок учнів з порушенням слуху не сприяє подоланню цих труднощів. Ці складності можливо усунути, якщо створено умови, де дитина з порушенням слуху засвоює мову, спираючись на спеціальні методики. В них використовують мовні та мовленнєві контексти і ситуації, в яких вживаються мовні одиниці. В даному випадку йдеться про впровадження і дотримання комунікативного принципу навчання дітей з порушенням слуху (Зиков С.О.) Мовні контексти і конкретні комунікативні ситуації дають можливість дитині вибрати з безлічі варіантів значень слова те, що відповідає даному контексту.

Вибір потрібного значення слова з ряду можливих альтернативних визначається певними умовами. Першою умовою, що впливає на адекватний вибір значення слова, є частотність вживання даного слова в мові. Вона обумовлюється включеністю даного слова в практику дитини з порушенням слуху. Нерівномірність вживання і неоднакова частотність різних значень слів, визначає одну з труднощів, що виникає при розумінні слів у дітей зі слуховим порушенням (до прикладу, метафоричні висловлювання на кшталт «Золоті руки, золотий характер» розуміються ними буквально: зроблений із золота або жовтий). Подібне помилкове визначення семантики знайомих слів, але у незвичному поєднанні, розуміються за аналогією із кольором або матеріалом, є істотною особливістю сприйняття дітьми з порушенням слуху тексту художнього твору, в якому фігурують спеціальні образні засоби. Отже, своєрідні «збої» в усвідомленні змісту прочитаного виникають через нерозуміння значення слів, словосполучень, речень, зв'язків між ними, вживання їх у новому, незвичному контексті. Діти з порушенням слуху не враховують «нових сигналів слів», що призводить до їх пропусків і передчасного вилучення їх з пам'яті.

Другою умовою, що визначає вибір потрібного значення слова, є мовний контекст. Розуміння значення слова передбачає вибір окремого значення з-поміж багатьох можливих. Мова йдеться про відхід від безпосереднього розуміння слова, пов'язаного із звичним звучанням, частотою вживання того чи іншого знайомого значення. Він здійснюється шляхом аналізу відносин, в які вступає кожне конкретне слово у кожному конкретному контексті.

Процес розуміння значення слів дітьми з порушенням слуху відбувається досить своєрідно. У них значення слів формуються не шляхом живого мовленнєвого спілкування, в процесі якого дитина з нормою онтогенез засвоює залежність зміни лексичного значення слова від контексту. Лише в процесі спеціально організованого навчання діти із порушенням слуху знайомляться і засвоюють явище багатозначності слів української мови.

Поряд із лексикою, важливу роль для розуміння художнього тексту відіграє врахування норм граматики, тобто правил сполучення мовних одиниць в мовному потоці. Сурдопедагогічні дослідження свідчать про значні аграматизми мовлення учнів з порушенням слуху, які притаманні навіть

випускникам школи, що є показником не знання, не розуміння і не впровадження ними правил граматики [1].

У спеціальній методиці літератури встановлено рівні розуміння тексту учнями з порушенням слуху : перший - розуміння безпосередньо фактичного значення слова, фрази, уривка; другий - розуміння думки, що лежить за цими значеннями, що представляє собою висновок на основі прочитаних слів і фраз; третій - розуміння сенсу описуваної події чи вчинку [3].

Актуальний рівень розвитку читача з порушенням слуху характеризує наявність помилок в осмисленні значень слів; змішування слова, що позначає предмет і дію, загальні і одиничні поняття, однокореневі слова; нерозуміння значень відомих слів при вживанні їх у зміненій графічній формі, тощо [5].

В умовах спеціального навчання глухі учні середніх класів можуть досягти розуміння тексту, що відповідає першому рівневі, учні старших класів - другому рівню. Що ж стосується самостійного розуміння тексту художнього твору, авторської концепції, що характеризує третій рівень розуміння, учні з порушенням слуху не піднімаються. Цього можна досягти лише за допомогою сурдопедагога в умовах спеціального навчання.

Отже, літературний розвиток учнів з порушенням слуху характеризується особливостями розуміння текстової, поза текстової, концептуальної інформації, що нерідко змінює і розуміння фактичної сторони художнього твору. Це, на жаль, не сприяє виникненню діалогу-співробітництва при читанні тексту між автором і читачем .

Література

1. Зыков, С.А. Проблемы сурдопедагогтики. Избранные труды. М.:, 1997. 137 с.
2. Лебедева Л.С. Читання і розуміння прочитаного молодшими глухими школярами. - К., 1968
3. Морозова Н.Г. Воспитание сознательного чтения у глухонемых школьников М., 1953
4. Розуміння прочитаного глухими учнями . Упор. Т.Ф.Марчук. - К., 1986
5. Сурдопедагогіка. Хрестоматія. В 2-х томах. Том 1, 2 / За. ред. Л.І. Фомічової, К.: НПУ імені М.П. Драгоманова, 2005.

Мілевська О.П.,

кандидат педагогічних наук,
доцент, доцент кафедри логопедії
та спеціальних методик
Кам'янець-Подільський національний
університет імені Івана Огієнка

ЛОГОПЕДИЧНА ГІМНАСТИКА: СИСТЕМАТИЗАЦІЯ ПОНЯТТЯ

Поняття «логопедична гімнастика» не нове у сучасній логопедії. Тривалий час логопеди-практики використовують арсенал спеціальних логопедичних вправ у роботі з дітьми-логопатами з корекційною та розвивальною метою.

Разом з цим, у більшості випадків під логопедичною гімнастикою розуміють лише окремі її різновиди – артикуляційну, пальчикову, дихальну,